

TOUKO PERKO, TK-miehet jatkosodassa. Päämajan kotirintaman propaganda 1941—44. Otava, Keuruu 1974. 231 s.

Sattumalta luin samana päivänä aivan peräkkäin Politiikka-lehden 3/1974 sekä Touko Perkon uuden tutkimuksen. Sattuma osoittautui onnelliseksi: juuri kun oli lukenut Ilkka Seppisen, Erkki Berndtsonin ja Ilmari Susiluodon järkevät ajatukset monimuuttujamenetelmistä historian kimpussa, saattoi vertailla niitä esimerkkiin joka havainnollistaa perinnäisyyppisen historiallisen lähestymistavan mahdollisuuksia sisällön tutkimuksessa.

Perkon kirjan eräänlaisena runkona on kvantitatiivinen sisällönanalyysi, jonka tulokset hän raportoi kahden laajahkon liitetaulukon muodossa; tekstissä on lisäksi eräitä kuvioita. Tämä on kuitenkin vain luuranko, ja liha sen ympärillä on laaja ja selvästi järjestelmällisyyteen pyrkivä kuvaus TK-artikkelien sisällöstä. Vaikka Perkon lähdeluettelosta puuttuu Veikko Pietilän korkeatasoinen Sisällön erittely niin kuin muukin metodikirjallisuus, ajattelutavaltaan hän ilman muuta on lähellä Pietilää ja muutakin tämänhetkisen tiedotusopin kärkeä; nykyäänhän ei enää nähdä ns. kvantitatiivista (suomeksi ehkä: määrällistä) ja ns. kvalitatiivista (suomeksi ehkä: sanallista)

sisällönanalyysejä toistensa vastakohdiksi — eikä niin että ensiksi mainittu automaattisesti olisi jälkimmäistä »tieteellisempää» — vaan ne nähdään toistensa täydentäjiksi siten että toinen soveltuu paremmin yhteen, toinen toiseen tehtävään.

Kvalitatiivinen analyysi vaatii tietenkin oman systematiikkansa, omat pelisääntönsä ja oman ammattitaitonsa, joita vain ei ehkä ole metodikirjoissa niinkään esitelty. Se vaatii mm. kykyä erottaa tyyppillinen ja epätyypillinen ja ylimalkaan sellaista silmää tehdä havaintoja, joka usein on esim. romaanikirjoittajilla kehittyneempi kuin tutkijoilla. Perkolta tuntuu olevan tällaista silmää. Samalla hänen aineistonsa luultavasti on tavallista kiihtoisempi: siitä on saanut valaisevan, luettavaa ja suorastaan jännittävän tutkimuksen.

Perkon tulokset voidaan tulkita niin, että jatkosodan aikana lehdistön käyttöön toimitetun hieman yli 7.000 TK-artikkelin sisältö muotoutui kaksivaiheisen valintaprosessin tuloksena. Ensiksi tietty määrä toimittajia tai toimittajan ammattia lähellä olevia miehiä halusi ja kelpuutettiin TK-mieheksi; sosiologisesti on luonnollista että he eivät ajattelultaan kovinkaan paljon poikenneet Suomen kansan enemmistön piirissä nimenomaan jatkosodan alkupuolella vallinneesta ajattelutavasta. Toiseksi Päämajan Tiedotusosasto seuloi tarkoin kaikki TK-artikkelit, kielsi julkisuuden noin kymmeneltä prosentilta niistä sekä karsi, hioi ja muutteli monia. Näin tulittiin siihen että »tarkka ohjaus ja kontrolli tietysti rajoittivat kirjoittajien vapautta miltei olennaisesti ja niinpä TK-tuotantoa voidaankin pitää varsin suuressa määrin yhdenmukaistettuna ja samankaltaisena» (Perko, s. 60).

Muutamia esimerkit Päämajan Tiedotusosaston operaatioista havainnollistavat asiaa. Suomalaisen taistelussa kärsimistä tappioista osasto halusi annettavan kaunistellun kuvan: niinpä kun se lokakuussa 1943 oli pyyhkinyt alikersantti Olavi Siippaisen jutusta pois kaikki maininnat omista tappioista, Siippaisen komppanianpäällikkö arvosteli hyvin jyrkästi Tiedotusosaston omaksumaa omien tappioiden salaailun linjaa. Muilta osin varottiin liikaa kaunistelua joka olisi saattanut viedä TK-artikkeleilta luotettavuuden imagen tykkään;

kotirintaman rauhoittamiseksi osasto kehotti marraskuussa 1941 kirjoittamaan sotilaiden jokapäiväisestä elämästä ja toimeentulosta rintamalla, ja »kuvauksissa oli kuitenkin vältettävä olosuhteiden kaunistelua» (s. 109). Tiedotusosasto osasi ottaa huomioon sisäpolitiikan vaatimukset: TK-miehille korostettiin sitä, että sisäisen mielialan kannalta oli vahingollista käyttää vastustajasta nimitystä »punainen», sillä »talvisodan yksimielisyyttä tavoiteltaessa ei ollut aihetta turhanpäiten palauttaa mieliin vuoden 1918 kansalaissodan muistoja» (s. 101). Indoktrinaation eli piilovaihtamisenkin käsite oli osastolle intuitiivisesti tuttu: kun TK-miehet vuonna 1942 alkoivat laajalti kertoa asemasodan aikana virinneestä urheiluharrastuksesta, kroonista työvoimapulaa poteva ja laajoja kotiuttamisia odottava kotirintama alkoi epäillä sotilaiden vain urheiluvan aikaa tappaakseen, ja tällöin Tiedotusosasto kehotti kirjeenvaihtajia vähentämään urheilukuvauksia »vähitellen» ja »huomaamatta» (s. 139).

Perko ei tekstinsä otteesta ja lähdeluettelostaan päätellen ole mitenkään erityisesti perehtynyt propagandan teoriaan eikä tulkitse omia tietojaan minkään abstraktien käsitteiden avulla. Mutta yhteiskuntatieteellisesti orientoitunut lukija voi tietenkin tehdä sen itse; tällä tavoin kirja toimii.

Niin vaativaan kysymykseen kuin missä määrin TK-artikkelin sisältö vastasi sodan aikaista objektiivista todellisuutta, Perko viisaasti kyllä ei pyri suoraan vastaamaan. Se aika jolloin historiantutkijat ja yhteiskuntatieteilijät erikseen tai mieluiten yhdessä alkaivat tarttua tätä härkää sarvista extra-media-datojen avulla on vielä edessä päin.

Pertti Hemánus